

Dupka György

„A szerencse úgy forog...” Avagy öt állampolgárság forgatagában

„A szerencse úgy forog:
Ungvárból lett Uzsgorod,
Munkácsból lett Mukacsevó.
Isten látja, egyik se jó!”
(Fülöp Árpád: *Csonka dal*)

A székely családból származó, de Ungváron letelepedett *Fülöp Árpád* (1863–1953) költő, gimnáziumi tanár versének részlete találóan érzékelteti az impériumváltozást Kárpátalján. A vers keletkezésének ideje ugyanis egybeesik „négymegyényi” régióknak elcsatolásával Magyarországtól Csehszlovákiához. Azóta *Vári Fábrián László* versnyelvén szólva a „*felnégyelt haza*” trianoni keresztjét nemzedékeken át cipeljük.

Kárpátalja megtartásának reménye családomban is teljesen szertefoszlott, amikor 1919. január 12-én a csehszlovák hadsereg bevonult Ungvárra. A cseh légiósok egyik gaztette örökre emlékezetes maradt, ugyanis március 7-én, Masaryk névnapján a nyílt utcán cseh katonák „*elvakult dühének esett áldozatul*” az ártatlan, dunántúli származású *Pós/Posch Alajos* újságíró. Az orvosok megállapítása szerint „*28 halálos szúrást és számos zúzódást ejtettek rajta*”. Óvintézkedések közepette temették el az ungvári Kálvárián, utolsó útjára ezrek kísérték el, akik néma tiltakozással ítélték el a területhódítók túlkapásait. Még a rendszerváltás előtt megígértem a mártír hírlapíró budapesti hozzátartozójának, hogy nagybátyja sírját gondozni fogjuk. Az alkalmanként megejtett sírszemlén, ha ránézek a brutálisan meggyilkolt lapszerkesztő fejfájára, akaratlanul ökölbe rándul a kezem, hiszen megalázott közösségünknek ő volt az első trianoni áldozata.

Így kerültünk Trianon túszaiként egyik államból a másikba, miközben az Anyaország szeretetét sugárzó ölelésére vártunk. Ezt még a fentebb idézett *Fülöp Árpád* is megélte, amikor az első bécsi döntés következtében párjával együtt könnyes szemmel és virágokkal üdvözölték az Ungvárra bemasírozó magyar honvédeket. 1938. november 2-án írta a *Csonka dal* második versszakát, melyet megtalált naplójából vettem át:

*„A szerencse-kerék úgy jár:
Uzshorodból lett már Ungvár;
Azt kiáltja úr és munkás:
Mukacsevó ismét Munkács!”*

Akkortájt a megismételhetetlen örömujjongásban még a költő sem gondolta, hogy öt év múltán a reményteljes visszatérés bevégeztetett, és újra leszakadunk az Anyaország kebeléről. Sőt, a győztesek a kollektív bűnösség elvét alkalmazzák a legyőzöttek ellen, mert egyetlen bűnünk a származásunk volt.

1944. október végén a tatárdúlásra emlékeztető oroszdulás a zsigeréig megrendítette a dalnokot is, fájdalom szorongatta szívét, miközben a naplójában az első, fentebb idézett versszakot drámai hangzású refrénként a *Csonka dal*hoz illesztette:

*„A szerencse úgy forog:
Ungvárból lett Uzsgorod,
Munkácsból lett Mukácsevo;
Isten látja, egyik se jó!”*

Hozzá tartozóitól tudom, hogy a 41 544 sorból álló, gigászi *Hunyadi-eposz* szerzője, a helyi magyarság lámpásembere ezt követően a szemeteskosárba dobta a tollát. A szovjet népiértást látva az úgynevezett „*trianoni búskomorság*” áldozata lett, örökös magányba temetkezett, többé egy sort sem írt. A négy impérium- és állampolgárság-váltást átélt költő 90 éves korában halt meg Ungváron, ahol 60 esztendő volt „*az Ung vize mellett*”. Barátom,

Ivaskovics József zeneszerző a *Csonka dalt* azóta megzenésítette, és a Credo verséneklő együttes felvette programjába.

Az Anyaországban és szerte a nagyvilágban ki hitte volna akkor, hogy ennyire fáj Trianon! Ilyenkor a magyar királyi csendőrré, majd az amerikás nagyapámra és sorstársaira gondolok, akik az Osztrák–Magyar Monarchia területén beleszülettek a magyar állampolgárságba, majd megkérdezésük nélkül csehszlovák állampolgárok, utána pedig újra magyar állampolgárok lettek. Kérészerű volt a boldogságérzetük. A háborúvesztés miatt következett a szovjet megszállás. Ezúttal a szovjet állampolgárságot kényszerítették a költő népes családjára, melynek férfitagjait kegyetlenül meghurcolták.

A Gulág-Gupvi lágert megjárt apám és nemzedéke szintén volt csehszlovák, újra magyar, szovjet és ukrán állampolgár, miközben jószerével ki sem mozdult tiszaháti fatornyos szülőfalujából. Úgy született és úgy halt meg, hogy *Tiszabökényben* élve naponta hallhatta a vasfüggönyön át is az anyaországi *Liget, Uszka, Tiszabecs* templomainak tornyából üzenetként szétáradó harangzúgást, amely kitartásra ösztönözte a „nem-adom-felhitű” embereket. Aztán fiaimmal is megismertük ezt a kisebbségi lélekbe kódolt érzést, mert mi már a szovjet állampolgárságban láttuk meg a napvilágot. A kommunista birodalom összeomlása után, megkérdezésünk nélkül családom tagjait ukrán állampolgárrá nyilvánították.

Ha *Kárpátalja tragédiáját* a családok szintjén szemléljük, meg kell állapítanunk, hogy azóta sem hevertük ki, hiszen az eltelt évszázadban többször megtizedeltek, megaláztak és kifosztottak minket. Egyet azonban nem tudtak elvenni tőlünk: nyelvünket és hitünket. Mert a felmenőink belénk nevelték az anyanyelvi kultúrát, a mélységes istenhitet, amely megtartó erővel bír.

Ki hitte volna, hogy a rendszerváltás után újabb történelmi mérföldkőhöz érünk? A sokkoló megaláztatások után köszönet és hála illeti az anyaországot és a jóakarátú embereket. A többségi nemzetek tiltakozása ellenére megnyitotta nekünk a megma-

radáshoz szükséges reális lehetőségek tárházát. Így a nemzethez tartozást magyar igazolvánnyal, majd magyar állampolgárság megszerzésével is tanúsíthattuk. Az én családom is élt a törvény adta lehetőséggel, nagyapáink, apáink nevében felvettük a magyar állampolgárságot. Tettük ezt elszántan és bátran, annak ellenére, hogy a totális asszimilációkra törekvő mostoha-országunk vezetése üldözi a kettős állampolgárokat. Az is megfordult a fejekben, figyelembe véve a történelem tanulságait, eddigi eseményeit, hogy vajon melyik lesz a negyedik állampolgárságunk...

A fentiek is bizonyítják, hogy a határokat ugyan meghúzták a fejünk felett, de az összetartozás érzését nem tudták elvenni. Ez megmaradásunk, hitünk, jövőképünk igazi titka. Ma sem kérünk mást a többségi nemzet politikai elitjétől, mint amit száz évvel ezelőtt nagyapáinknak megígérték és szerződésbe foglaltak Európa győztes államai. Közösségi kultúrát, nyelvhasználatot, oktatást és területi önigazgatást kérünk, amit száz évvel ezelőtt már írásban is garantáltak.

Ha kell, újabb száz év tudatában vívjuk tovább nyelv- és kultúramegtartó küzdelmünket!

Ungvár, 2020. február 11.